

Azərbaycanın "yaşıl hədəflər"i

Sadiq QURBANOV: "Respublikamız iqlim və sülh prioritetlərini birləşdirməklə yeni baxış təqdim edir"

Rəşad Cəfərli

"Sağlam ətraf mühit insan hüquqlarının təməli olan əsas ehtiyacların təmin edilməsidir. Ekosistemlər tənəzzülə uğradıqda bu hüquqlardan istifadə etmək imkanımız olmur. Məsələn, meşələrin qırılması, çirklənmə və biomüxtəlifliyin itirilməsi insan sağlamlığına və rifahına birbaşa təsir göstərir. Ətraf mühitə vurulan zərər bərabərsizlikləri daha da artırır, xüsusilə həssas qruplara, qadınlara və uşaqlara təsir edir. İnsan hüquqlarını müdafiə etmək üçün ətraf mühitə nəzarəti sərhədlərdən, siyasətdən və iqtisadi mənfəətdən kənara çıxan bir vəzifə kimi qəbul etməliyik. Bəşəriyyətin mövcudluğu, dayanıqlı inkişaf sağlam planetlə şərtlənir və buna görə də ekosistemləri qorumaq və global miqyasda insan hüquqlarını təmin etmək üçün vahid yanaşmaya, baxışa və səylərə ehtiyacımız var".

Bunu "Azərbaycan" qəzetinə açıqlamasında Milli Məclisin Təbii ehtiyatlar, energetika və ekologiya komitəsinin sədri Sadiq Qurbanov bildirib. Onun sözlərinə görə, sağlam ətraf mühit fundamental insan hüquqlarından biridir və hər bir insan təmiz, təhlükəsiz və davamlı mühitdə yaşamaq hüququna layiqdir. Hökumətlər, korporasiyalar və vətəndaş cəmiyyətləri bu hüquqa hörmət etmək, qorumaq və yerinə yetirmək üçün birlikdə çalışmalıdırlar. Konkret tədbirlərə çirklənmənin azaldılması, tullantıların idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsi və yaşıl sahələrin təşviqi daxildir. Bütün icmalar üçün ekoloji ədalətin təmin edilməsi vacibdir, heç bir qrup qeyri-mütənasib olaraq ətraf mühitin deqradasiyası yükünü daşımamalıdır. COP29-un əsas çağırışı da məhz budur.

Komitə sədri qeyd edib ki, hüquqi çərçivələr ətraf mühiti və öz növbəsində insan hüquqlarını qorumaq üçün vacibdir: "Ətraf mühitə dair qanunları hava və suyun keyfiyyəti, tullantıların idarə edilməsi və biomüxtəlifliyin qorunması kimi məsələlərə dair aydın təlimatlar müəyyən edir. Bundan əlavə, ekosistemləri qorumaq və istixana qazı emissiyalarını azaltmaq üçün iqlim dəyişikliyi və davamlı torpaq istifadəsi ilə bağlı qanunvericilik daim təkmilləşdirilməli və mövcud çağırışlara cavab verməlidir. Təəssüf ki, bu məsələyə hələ ki, parlamentlər, hökumətlər zəruri çevik reaksiya vermirlər. Düşünürəm ki, bu istiqamətdə qanunverici orqanlar, parlamentarilər, hökumətlər fəal mövqe tutmalıdırlar. Bu məsələlərdə ənənəvi qanunvericiliyin hazırlanma yanaşması, texnikası nəzərdən keçirilməlidir. Ekoloji qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi prioritet məsələ kimi daim gündəlikdə olmalıdır. Tədqiqatlar data analizdən yararlanmaqla preventiv effektə malik, proaktiv olmalıdır. Biz gözlənməliyik ki, iqlim dəyişikliklərinin fəsadları güclənsin və onlarla bağlı normativ baza işləyək. Biz çalışmalıyıq ki, artıq risk mərkəzli, yəni həm qorumaq effektinə malik, həm də riskləri nəzərə alacaq normativ bazaya malik olaq".

Qanunvericilik həm də effektiv icra mexanizmlərini, hesabatlılığı və ictimaiyyətin iştirakını təmin etməlidir. Sadiq Qurbanov deyir ki, ətraf mühitin mühafizəsini gücləndirən qanunları dəstəkləmək bizim kollektiv borcumuzdur, eyni zamanda pozucuları məsuliyyətə cəlb etməkdir: "Milli qanunvericiliyimiz ekoloji insan hüquqlarını insanın konstitusion hüquqlarının xüsusi (müstəqil) bir növü kimi nəzərdən keçirir və bu yanaşma insanın təbii ətraf mühitlə qarşılıqlı əlaqələrini əhatə edir. Azərbaycan Konstitusiyasının "Sağlam ətraf mühitdə yaşamaq hüququ" adlanan 39-cu maddəsində qeyd edilir ki, hər kəsin sağlam ətraf mühitdə yaşamaq hüququ vardır; hər kəsin ətraf mühitin əsl vəziyyəti haqqında məlumat toplamaq və ekoloji hüquqpozma ilə əlaqədar onun sağlamlığına və əmlakına vurulmuş zərərin əvəzini almaq hüququ vardır; heç kəs ətraf mühitə, təbii ehtiyatlara qanunla müəyyən edilmiş hədlərdən artıq təhlükə törədə və ya zərər vura bilməz; dövlət ekoloji tarazlığın saxlanılmasına, yabanı bitkilərin və vəhşi heyvanların qanunla müəyyən edilmiş növlərinin qorunmasına təminat verir. Nəzərdən keçirilən konstitusion hüquq norması Azərbaycanda ekoloji insan hüquqlarının konstitusion-hüquqi əsasını təşkil edir.

Azərbaycanın "Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında", "Ekoloji təhlükəsizlik haqqında", "Ətraf mühitə dair informasiya almaq haqqında", "Əhalinin ekoloji təhsili və maarifləndirilməsi haqqında", "Yaşılıqların mühafizəsi haqqında" qanunlarında və digər hüquqi mənbələrdə də ekoloji insan hüquqlarının tərkib hissəsi kimi çıxış edən hüquqlar nəzərdə tutulmuşdur".

Milli Məclisin komitə sədri onu da bildirdi ki, hazırda əsas vəzifəmiz milli qanunvericiliyin Azərbaycanın beynəlxalq konvensiyalar və razılaşmalarla üzərinə götürdüyü öhdəliklərin icrası üçün

əlverişli hüquqi mühit yaratmasını, ətraf mühitin qorunması ilə bağlı qanunvericiliyin inkişaf etdirilməsinə kompleks yanaşmanı təmin etməkdir. Bu zaman bərabərlik, hüquq və məsuliyyət prinsiplərinin hər birinə eyni dərəcədə həssaslıqla yanaşmaq lazımdır: "Biz dayanıqlı inkişaf paradigmasını əsas götürməliyik. Davamlı inkişaf ekologiya, iqtisadiyyat və insan hüquqlarının kəsişməsində yerləşir. Əsl dayanıqlı inkişaf ətraf mühiti qoruyarkən sosial tərəqqiyə təkan verir və insan hüquqlarını mərkəzə qoyur. Bu zaman biz inkişaf, ətraf mühit və insan hüquqları problemlərinin həlli üçün Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri (SDGs) qlobal planına sadiqliyi hər addımda sübut etməliyik. Qanunvericiliyin işlənməsi, təkmilləşdirilməsi indi həmişəkindən daha çox dayanıqlı inkişaf paradigması əsasında aparılmalıdır".

Həm ətraf mühitin, həm də insan hüquqlarının qorunması üçün ən aktual təhlükələrdən biri minalar məsələsidir. Minalar təkcə insan həyatı üçün təhlükə yaratmır, həm də ciddi ekoloji təhlükələr yaradır. Sadiq Qurbanovun sözlərinə görə, minalanmış ərazilərdə ətraf mühitin qorunması təkcə texniki proses deyil, həm də insan hüquqları məsələsidir - icmalar öz torpaqlarına və yaşayış vasitələrinə yenidən çıxış əldə etməlidirlər: "Azərbaycan təcrübəsində bu yanaşmanı tətbiq edirik və hazırda parlamentdə müzakirə olunan yeni "Minatəmizləmə fəaliyyəti haqqında" qanun layihəsində bu yanaşmanı əks etdirməyə çalışırıq. Azərbaycan mina çirkənlənməsindən əziyyət çəkən ölkələr sırasında ön yerdədir. Azərbaycanın qarşısında qonşu Ermənistanın işğalından azad etdiyi əraziyə - Qarabağa döşənmiş təxminən 1,5 milyon minanın təmizlənməsi kimi böyük vəzifə durur. Lüksemburqdan üç dəfə böyük - 7 min kvadratkilometr ərazidə basdırılmış minalar bərpa işlərinin aparılması və əhalinin köçürülməsi prosesini çətinləşdirir.

Azərbaycan bu məsələdə kifayət qədər dəstək almır. Lakin respublikamız öz resursları ilə çox geniş miqyasda minatəmizləmə fəaliyyəti həyata keçirir və uğurlu təcrübə yaradıb. Azərbaycan bu sahədə artan təcrübəsini digər ölkələrlə bölüşməyə hazırdır. Bu təcrübə dünyada həyata keçirilən minatəmizləmə fəaliyyətinə böyük dəstək verə bilər. Bu, nəinki təqdirəlayiq nümunə olar, həm də daha çox beynəlxalq donoru töhfə verməyə inandıra bilər. Məhz buna görə Azərbaycan "Mina təhlükəsi ilə mübarizəyə dair fəaliyyətlər" adlı 18-ci Dayanıqlı İnkişaf Məqsədinin (DİM) qəbul olunması təşəbbüsünü irəli sürüb. Bu təşəbbüs Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən Qoşulmama Hərəkatının COVID-19-a qarşı mübarizə üzrə Təmas Qrupunun Bakıda keçirilən Zirvə görüşündə irəli sürülüb. 18-ci Dayanıqlı İnkişaf Məqsədi işğaldan azad olunmuş ərazilərimizə təhlükəsiz qayıdış, məskunlaşma, bərpa, rifah və sülh üçün mina təhlükəsi ilə mübarizəyə dair fəaliyyəti özündə ehtiva edir. Bu DİM insanların təmiz ətraf mühitdə, sağlam və yüksək rifahda, o cümlədən sülh və təhlükəsizlik şəraitində yaşamasına yönəlib".

Azərbaycan hər zaman multirealizm, çoxtərəfliliyin, inklüzivliyin təmin olunmasını öz siyasətinin əsas prioritetinə çevirib. Bu barədə danışan Sadiq Qurbanov bildirdi ki, ölkəmiz son illər bu istiqamətdə əhəmiyyətli təşəbbüslərlə çıxış edib və uğurlu nümunələr yaradıb: "Azərbaycan peyvənd millətçiliyinə qarşı çıxış edərək bütün ölkələr üçün vaksinlərə ədalətli və universal əlçatanlığı təşviq edib. COVID-19 pandemiyasında 30-dan çox ölkəyə yardım göstərib. Ölkəmiz de-kolonizasiya və müstəmləkəçiliyə qarşı mübarizə təşəbbüsləri ilə istiqlalına qovuşmamış xalqları müdafiə edir, onların hüquqlarının qorunmasına ictimai təşəbbüslərlə dəstək verir. COP29-da da dövlətlərin geniş təmsilçiliyi bunun sübutudur. Azərbaycan iqlim prioritetləri ilə sülh, insan hüquqları prioritetlərini birləşdirməklə yeni vizyon və baxış təqdim edir".